

Structureler, BREDER, EENVOUDIGER

De modernisering van de monumentenzorg

‘Het is een
mentali-
teitsveran-
dering die
al enige
tijd aan de
gang is’

Er gaat veel veranderen in de monumentenzorg, de komende jaren. Veel tegelijk. In november stemde de Tweede Kamer in met deze moderniseringsplannen. Vijf ingewijden vertellen er meer over. DIRK SNOODIJK

Vanuit de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed komen vier leden van het managementteam aan het woord. Naast directeur Cees van 't Veen zijn dat hoofd Kennis Jos Bazelmans, hoofd Advies & Wettelijke Taken Jan van de Voorde, en hoofd Kennisuitwisseling Dirk Houtgraaf.

De vijfde is Jan de Jong. Hij is vanuit het Ministerie van Cultuur projectleider voor de modernisering van de monumentenzorg.

Wat houdt de modernisering van de monumentenzorg in?

Cees van 't Veen: 'De modernisering is een nieuwe manier van denken, een andere manier van met elkaar omgaan. Het is een mentaliteitsverandering die al enige tijd aan de gang is. Het is een beweging van beperking naar ontwikkeling. Die weg die we al zijn ingeslagen, dat is de emancipatie en de democratisering van het culturele erfgoed. In de afwegingen die gemaakt moeten worden om Nederland verder in te richten wordt cultuurhistorie een van de bepalende factoren, naast economische effecten, veiligheid, sociale en andere aspecten. Voorheen werd cultuurhistorie nauwelijks genoemd. Dat is de emancipatie. De democratisering van het erfgoed houdt in dat meer inwoners van Nederland meer en eerder mee zullen doen in het bepalen van de toekomst van de gebouwde omgeving en de ontwikkeling van hun leefgebied.'

Dirk Houtgraaf: 'De manier waarop er naar de monumentenzorg wordt gekeken wordt gewijzigd. Het is een bekrachtiging van aspecten uit de lopende praktijk. Dat wordt nu duidelijk uitgesproken. Vooral de efficiëntie en de samenwerking

De gieterij op het Stork-terrein in Hengelo is getransformeerd tot ROC

krijgen meer nadruk. We gaan het speelbord verbeteren waarop alle spelers in de monumentenzorg opereren.'

Wat gaat er concreet gebeuren?

Jan van de Voorde: 'Het gaat om drie grote veranderingen. De belangrijkste is dat cultuurhistorische belangen moeten worden meegewogen in de ruimtelijke ordening. Dat is een nieuwe manier van werken, omdat er dan veel meer op gebieden gericht zal worden gewerkt. De tweede verandering gaat over stevigere en eenvoudigere regels, met directe gevolgen voor de Monumentenwet en voor subsidies.

Ten slotte is het herbestemmen van monumenten die hun functie verliezen belangrijk. Herbestemming krijgt vanaf nu meer prioriteit in vergelijking met monumenten die ook aangepakt moeten worden, maar die hun functie wel behouden. Als we oude gebouwen en gebieden herbestemmen, krijg je een minder grote aanslag op het resterende landschap.'

Jan de Jong: 'We gaan ons meer richten op het herontwikkelen van moeilijke monumenten, zoals industriële en kerkelijke gebouwen.'

Moeilijke monumenten?

Jan de Jong: 'Ja, een huis is simpel. Dat is exploitabel, daar zit een economische grondslag onder, dat heeft een WOZ-waarde. Dat is een vrij helder probleem als je moet restaureren. Daar zijn regelingen voor en uit de exploitatie kun je een

belangrijk deel van je kosten halen door de meerwaarde van het pand. Maar een watertoren of een kerk die leeg komt te staan, daar zit vaak geen economische drager onder.'

Faalde de monumentenzorg daar voorheen?

Jan de Jong: 'Gedurende het proces om zo'n gebouw te herontwikkelen voelt niemand zich verantwoordelijk voor het onderhoud ervan. In die acht, negen jaar dat de plannen zijn geslepen worden, glijdt zo'n gebouw langzaam uit je vingers. Dan raak je veel oorspronkelijk bouw materiaal kwijt. We richten ons dus voortaan beter op het conserveren van de toestand waarin het gebouw leeg komt te staan, zodat het die periode beter overleeft.'

Waarom moeten we moderniseren?

Jos Bazelmans: 'De modernisering moet je in een langetermijn-perspectief plaatsen om haar goed te kunnen begrijpen. Onze monumentenzorg is in de negentiende eeuw ontstaan en is een succes geworden. Toch is het nu tijd geworden om een nieuwe fase in te gaan. Monumentenzorg begon met de noodkreet van Victor de Stuers dat het erfgoed vogelvrij was. Tegenwoordig wordt door iedereen erkend dat erfgoed iets is waar je zorg aan moet besteden. Dat is gelukt. We moeten nu moderniseren, omdat we werken in een volstrekt andere maatschappelijke en ruimtelijk-economische context dan die waarin de monumentenzorg ontstaan is. Tegenwoordig heeft erfgoed niet alleen een historisch belang, maar ook een economisch belang. En het wordt gezien als een basis voor een creatieve vormgeving van onze ruimte. Erfgoedbehoud komt niet alleen voort uit een waardering voor het verleden, maar ook uit de behoefte de toekomst een verleden te geven.'

Waarom is het nodig om de monumentenzorg zo grootschalig aan te pakken?

Jan de Jong: 'In de jaren zestig hebben we veel belangrijke historische gebouwen aangewezen als rijksmonument om ze te behoeden voor de ondergang. Dat gebeurde ook via beschermde stads- en dorpsgezichten. In de tijd van de wederopbouw golden heel andere stedenbouwkundige principes dan tegenwoordig. Het was echt slopen. Binnensteden moesten kantoorruimtes worden. Later is er ook bij grote infrastructurele ingrepen via milieu-effectrapportages op cultuurhistorie gelet.

Bij die stads- en dorpskernen en bij die infrastructurele lijntjes in het landschap moesten we dus op de cultuurhistorie letten. En in de rest van het land was dat facultatief. Maar Nederland is één groot aangeharkt landje. Overal zitten tekenen uit het verleden. Je moet altijd kijken of die cultuurhistorische waarden wel of niet belangrijk zijn. Je kunt ze niet allemaal beschermen. Maar je moet er wel altijd over nadenken hoe je ermee omgaat. Die slag maken we nu door de cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening vast te pinnen. Dat is de volgende stap die we als monumentensector moeten zetten.'

Wat was er nou niet zo geslaagd in de monumentenzorg?

Jos Bazelmans: 'De klassieke monumentenzorg doet een sterk beroep op de wet. Het Rijk wordt pas heel laat speler bij het wijzigen van een monument. Als de eigenaar van een monument iets wil veranderen aan het monument, dan is hij al met een architect bezig, waarschijnlijk ook al met de aannemers, en met de banken om de financiering rond te krijgen.

Na al die stappen komt hij pas bij de gemeente voor de vergunning en bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor een advies. Zo wordt de overheid gedwongen om een positie van hindermacht in te nemen. Want dit is controle, terwijl het plan al voor een groot deel vorm is gegeven. Het is zeggen of iets mag of niet mag. Dat is per definitie een vervelende rol. De essentie is dat wij nu veel eerder in dat proces proberen in te haken.'

Jan van de Voorde: 'Wij hebben in de afgelopen jaren veel gedaan aan de bestrijding van de achterstand in restauratie. In regelingen hebben we dat zo dichtgetimmerd dat we niet allerlei bezwaren over ons heen kregen. We zijn daarom vooral met harde financiële criteria gaan werken. Je restaureert daar een hoop mee, maar technische noodzaak, nieuwe functies van monumenten en het effect op de omgeving wogen daar niet in mee. Straks wel.' »

» Was cultureel erfgoed niet al een bepalende factor in de inrichting van het land?

Cees van 't Veen: 'Nee, dat was te impliciet. Cultuurhistorie werd onvoldoende naar voren gebracht. En dan vaak nog pas aan het eind. Dan stak de Rijksdienst nog een vingertje op: "Pas op, bescherm ons erfgoed!" Maar dan waren we vaak al te laat.'

Wordt deze modernisering een abrupte overgang?

Jan de Jong: 'Zeker niet. Er is heel veel goeds gebeurd de afgelopen jaren. Aparte bouwwerken beschermen was het maximaal haalbare. Dat is ook met veel enthousiasme, kennis en inzet gebeurd. De historische binnensteden bijvoorbeeld zijn tegenwoordig economische dragers voor toeristische activiteiten.'

Hoe wordt cultuurhistorie een hard in plaats van een zacht argument?

Jan de Jong: 'Dat gaan we nu regelen door cultuurhistorie in het *Besluit ruimtelijke ordening* als afwegingsfactor te noemen. Nu staan in dat besluit dertien onderwerpen genoemd waar je rekening mee moet houden, zoals de natuur, maar cultuurhistorie staat daar nog niet bij. Cultuurhistorie wordt dus een verplichte afwegingsfactor in bestemmingsplannen.'

Cees van 't Veen: 'Met handreikingen zullen we gemeenten en anderen methodisch en juridisch helpen dat goed te kunnen doen.'

Waarom is het beter voor de historische bouwwerken zelf om naar het omringende gebied te kijken?

Jan de Jong: 'Ook over hun omgeving hebben we straks iets te zeggen. Molens bijvoorbeeld hebben windtoevoer nodig. Nu is het toeval of de vrije ruimte die daarvoor nodig is wel of niet in een bestemmingsplan zit. Straks moet de gemeente rekening houden met de open omgeving die een molen nodig heeft. Dat geldt ook voor zichtlijnen op gebouwen. Je kunt straks geen mislukte nieuwbouw meer naast een mooie oude boerderij plaatsen. Door de uitbreiding van de cultuurhistorische afweging in de ruimtelijke ordening zullen dergelijke uitwassen minder worden.'

Is herbestemming iets nieuws?

Jos Bazelmans: 'Nee, herbestemming is altijd een van de belangrijkste opgaven in de monumentenzorg geweest. Daar hebben we een prachtige traditie in. Het is een vertekening van de werkelijkheid dat de vernieuwing op dat vlak vanuit het Projectbureau Belvedere zou komen en vanuit spraakmakende architecten. Alsof wij een conservatieve kracht zouden zijn die herbestemming niet op het netvlies zou hebben. Dat is onzin. Wij zijn daar als dienst dagelijks bij betrokken. En dat gaan we intensiveren.'

Jan van de Voorde: 'Als Rijksdienst zijn wij er altijd al mee bezig geweest, maar dat het voorrang krijgt, dat is wel nieuw. De komende tijd kijken we eerst naar de gebouwen, complexen en gebieden die herbestemming nodig hebben.'

Ook het herbestemmen van die moeilijke monumenten gebeurt toch al jaren?

Jan de Jong: 'Er zijn inderdaad allang bewegingen in gang gezet. Maar die sluiten niet goed genoeg op elkaar aan. De wetten volgen die ontwikkelingen niet meer. De kern van de *Monumentenwet* stamt al uit het begin van de vorige eeuw. Het denken over de ruimtelijke kwaliteit is veranderd. Dus op een gegeven moment moet je je systeem aanpassen aan de ontwikkelingen. Dat noemen we de modernisering. Het is dus niet zo dat we nu met zijn allen een kwartslag draaien en linksaf gaan marcheren.'

Restaureren ging toch altijd al vaak gepaard met een nieuwe functie geven aan een gebouw of een gebied?

Jan van de Voorde: 'Niet altijd. De kerkrestauraties in de afgelopen decennia waren bijna allemaal gericht op het behoud van de huidige functie. Of het restaureren van een molen. Daarbij werd ook meestal niet gedacht aan een herbestemming. Het gaat er nu om met sloop en leegstand bedreigde monumenten een nieuwe functie te geven. Dan hebben we het over industrieel en religieus erfgoed. Denk

bij dat laatste vooral aan kloosters. Maar ook postkantoren komen in snel tempo op ons af.'

Wat gebeurt er als een terrein een nieuwe functie krijgt?

Jan van de Voorde: 'Als een industrieel complex helemaal geïsoleerd ligt, en je wilt het herbestemmen, dan moet je wel kijken wat dat in zijn omgeving betekent. In de voormalige strokartonfabriek de Toekomst in Midwolda creëert de gemeente nu functies die nut hebben voor de directe omgeving. En Ulft geeft aan de fabriek de DRU momenteel allerlei culturele functies waarin verbinding wordt gezocht met de bewoning in de directe omgeving. Kloosters liggen ook vaak op wat afgelegen plekken. Voor dit soort plaatsen is het herbestemmen veel moeilijker dan voor een kerk midden in Amsterdam. Het is beter om dit soort plekken een nieuwe functie te geven met een goede restauratie, dan land dat nu nog leeg en open ligt – misschien wel interessant cultuurlandschap – aan te tasten om nieuwbouw te creëren. Bij herbestemming snijdt het mes aan twee kanten.'

Welke rol speelt de Rijksdienst bij herbestemmingen?

Cees van 't Veen: 'Herbestemmingen zijn vaak zeer complexe processen. Veel partijen zijn daarbij betrokken, met verschillende belangen. Die moeten op een goede manier aan tafel zitten. Daar kunnen wij in voorkomende gevallen een regisserende taak in vervullen.'

Jan van de Voorde: 'Die herbestemmingen zullen alleen plaatsvinden als er een goed haalbaarheidsonderzoek is uitgevoerd. De Rijksdienst gaat dat stimuleren. Wij maken in nauwe samenwerking met anderen een kennisbank voor soortgelijke bouwwerken, vol ideeën. Als wij aan de hand van goede voorbeelden gemeenten en projectontwikkelaars kunnen overtuigen om iets met leegstaande gebouwen en complexen te gaan doen, dan is dat prachtig.'

Jan de Jong: 'Naast het wind- en waterdicht houden van een gebouw zullen we die haalbaarheidsstudies financieel ondersteunen. En we zorgen ervoor dat er restauratiebudgetten zijn.'

Hoe wordt de kennis in de monumentenzorg beter toegankelijk gemaakt?

Dirk Houtgraaf: 'Beslissingen over een monument vragen om kennis van zaken. Daarom werken we aan de verbetering van de

infrastructuur voor kennis, via internet. Dossiers en beschikkingen worden makkelijker raadpleegbaar. De Rijksdienst verbindt, verenigt de spelers. Kennis is de olie die de machine beter laat lopen.'

Jan van de Voorde: 'Als je de informatie op een plezierige manier toegankelijk maakt, dan betrek je mensen bij het erfgoed. Een gigantisch aantal mensen is lid van een historische vereniging. Als je die groep nog kunt uitbreiden door de informatie toegankelijker te maken, dan zorgt dat voor meer draagvlak voor het behoud van het erfgoed.'

Hoe vindt de democratisering plaats?

Jan de Jong: 'Als je alles sloopt en er nieuwbouw neerzet, dan heb je een probleem, want mensen hebben tegenwoordig meer emotie en binding met hun omgeving. Hoe sla je nou een brug tussen die binding en het feit dat het bouwwerk geen monument hoeft te zijn? Dat is een architectuurhistorisch oordeel. Het oordeel van omwonenden kan anders zijn: mijn opa heeft in deze fabriek gewerkt! Hoe koppel je die emotie aan de herontwikkeling van historische gebouwen?'

Cees van 't Veen: 'Als er nagedacht wordt over de ontwikkeling van de ruimte is het goed dat de overheid daar de bewoners in de omgeving bij betreft. Het is tenslotte hun domein. Zij identificeren zich met hun gebied. Zij ontnemen er vaak hun identiteit aan. Dus daar moet je goed naar luisteren.'

Wat gaat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed anders doen?

Jan van de Voorde: 'De dienst is al veel meer dan voorheen in gesprek met andere organisaties die ook kwaliteit in huis hebben. Met architecten, met aannemers, met stichtingen en binnenkort ook met woningcorporaties. Wij zoeken ze meer op. Sinds vorig jaar geven wij minder adviezen op lichte ingrepen. Wij hebben

Oud naast nieuw

nu meer overleg en laten ons zien bij de zwaardere gevallen. Dat blijft zo in de modernisering.

De Rijksdienst zal bovendien meer aan de voorkant van trajecten worden ingezet. Onze consulenten, de bouwkundigen, de waardestellers, de stedenbouwkundigen, zullen meer samenwerken in de integraliteit van regionale opgaven. Zij zullen meer aan de basis van herbestemmingen gaan meepraten. Zeker omdat wij vanuit het Rijk met stimuleringsbijdragen haalbaarheidsonderzoeken mogelijk gaan maken. We hebben al goede voorbeelden. Van het begin af aan hebben we meegesproken over de herbestemming van bijvoorbeeld Strijp S, Radio Kootwijk en de ENKA-fabriek. Dat zijn relatief recente voorbeelden, maar het is niet nieuw. Meer dan tien jaar geleden spraken we bijvoorbeeld ook al over de herbestemming van het Van Nelle-complex.'

Cees van 't Veen: 'Wij gaan eerder aanschuiven aan meer en andere tafels. Deze modernisering vraagt van ons een nieuwe houding. De kennis die wij hebben over de cultuurhistorie brengen wij met overtuigingskracht in bij de vormgeving van de ruimte. Dat kan bij de vormgevers een heel inspirerende werking hebben. Zo verschuilen wij ons niet achter wetten en regels, van dit mag niet en dit moet u wel doen. Wij laden onze regelende en wettelijke taken meer met inspiratie.'

Maar de Rijksdienst spreekt toch al jaren in een vroeg stadium in trajecten mee?

Jan van de Voorde: 'Bij restauraties wel, maar bij herbestemmingen minder. Met behulp van de provincies kunnen we meer bespreekbaar maken en daar onze rol in benoemen. Provincies moeten daar hun verantwoordelijkheid in nemen.

Zij moeten speerpunten aanwijzen in hun regionale industriële en religieuze erfgoed. De provincie moet sturend worden in zo'n gebiedsgerichte aanpak. De Rijksdienst kan de provincie helpen sturen. Dat is echt nieuw.'

En gemeenten?

Cees van 't Veen: 'De primaire verantwoordelijkheid voor ons erfgoed ligt bij de eigenaren en de gemeenten. Het Rijk heeft beperkte macht. Wij wijzen rijksmonumenten aan en kennen subsidies toe. De achilleshiel van deze nieuwe manier van denken is de gemeente.'

Jan van de Voorde: 'De Rijksdienst moet zich niet te veel vastpinnen op het uitvoeren van wetten en regelingen. We moeten de gemeenten stimuleren om de monumentenzorg zelf op te pakken. Dat is een ontzettend lastige opgave, omdat de gemeenten straks worden gesnoeid in de uitkeringen van het gemeentefonds. Als een gemeentelijke bestuurder hier geen echte verantwoordelijkheid in voelt, dan moet de Rijksdienst daar iets aan doen. Elk jaar zullen we enkele gemeenten laten zien hoe ze de kennis en informatie van de Rijksdienst kunnen benutten.'

Cees van 't Veen: 'Ik zou meer willen samenwerken met de provincies en vooral met de gemeenten. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kan als nationaal kennisinstituut goed lokaal de kennis en inspiratie aanreiken. Zo vlak bij de inwoners creëren we het optimale draagvlak voor het onroerende erfgoed. Het is van belang dat de inwoners bekend zijn met de cultuurhistorische waarden van hun omgeving en dat zij zich realiseren wat daar de betekenis van is. Het is belangrijk dat ze hun verleden kunnen en willen respecteren en dat ze het mee willen geven aan toekomstige generaties.' »

» *Jos Bazelmans*: 'Veel mensen denken over monumentenzorg als iets wat de staat moet organiseren. Dat is slechts zo op het moment dat iets bedreigd wordt en anderen het nog niet zien. Geredeneerd vanuit het idee dat de klassieke monumentenzorg een succes is, is het Rijk erin geslaagd de zorg voor een groot deel van de monumenten bij anderen te beleggen. De combinatie van eigenaren en gemeenten is een succes. Dat is onvergelijkbaar met vijftig jaar geleden. De modernisering van de monumentenzorg zet nog een stap verder in dat proces. Het Rijk streeft er naar dat de mensen die het dichtst staan bij een monument er goed voor zullen zorgen.'

Jan de Jong: 'Er zijn signalen dat een aantal gemeenten te weinig mankracht of kennis heeft om goede monumentenzorg te bedrijven. Ze zijn hartstikke gemotiveerd en enthousiast. Daar ligt het niet aan. Maar we zullen onderzoeken welke gereedschappen we kleinere monumentengemeenten moeten geven om hun werk beter te kunnen doen.'

Jan van de Voorde: 'We moeten de kennis en capaciteit bij gemeenten en provincies op peil krijgen. Kleinere gemeenten kunnen gaan samenwerken op zoek naar kwaliteit in hun gemeentelijke staf en monumentencommissies.'

Wat gaat er steviger worden aan de regels?

Jan van de Voorde: 'De cultuurhistorie krijgt een stevige plek in de *Wet ruimtelijke ordening*. Nu hebben we in de *Monumentenwet* de aanwijzing van beschermd gezichten. Die hebben nu wel al via de *Wet ruimtelijke ordening* tot gevolg dat in bestemmingsplannen de cultuurhistorie wordt meegenomen. Maar het echte wegen van cultuurhistorie laten we zo te veel over aan de discussie op gemeentelijk niveau. Het is beter als je ook op landelijk en regionaal niveau een structuurvisie hebt op de belangrijkste zaken, waar de gemeenten dan rekening mee moeten houden.'

Beschermd gezichten zijn toch een succes?

Jan van de Voorde: 'De aanwijzing en de erkenning voor de gezichten waren inderdaad een succes. Maar wat er na de aanwijzing mee gebeurde, was altijd uiterst onzeker. Als rijksoverheid hebben we nooit gestimuleerd dat een gemeente

daadwerkelijk iets met een gezicht kon doen. Er stond bijvoorbeeld geen premie op het maken van beeldkwaliteitsplannen, waardoor een stimulans ontbrak.'

En wat gaat er eenvoudiger worden aan de regels?

Jan de Jong: 'Omdat monumentenzorg die plek in de ruimtelijke ordening krijgt, kunnen we het Rijk, de Rijksdienst en alle andere organisaties een andere positie geven, een positie die gebaseerd is op vertrouwen. Sinds de jaren zestig opereerde de monumentenzorg door de situatie toen vanuit een wantrouwende houding. Dat is allang veranderd, maar die slag maken van wantrouwen naar vertrouwen krijgt in de huidige modernisering definitief vorm.'

Jos Bazelmans: 'Het is de bedoeling om te omschrijven waar je geen monumentenvergunning meer voor hoeft aan te vragen.'

Jan van de Voorde: 'De vereenvoudiging gaat met name in de subsidieregeling gebeuren. Eigenaren van monumenten, maar ook onze dienst, gaan momenteel gebukt onder administratieve lasten bij subsidieaanvragen. We hebben nu drie jaar ervaring opgedaan met het *Besluit rijkssubsidiering instandhouding monumenten* vanuit een blanco situatie. Toen is de subsidieregeling weer gecentraliseerd. Daarvoor was zij gedecentraliseerd. Dat had als gevolg dat er veel versnipperde budgetten bij provincies en gemeenten lagen. Dat heeft vaak niet goed gewerkt. Veel restauraties zijn toen niet afgemaakt. Vanaf 2000 hebben we die met zogenoemd incidenteel geld op streek geholpen. We hebben toen een grote slag geslagen.

Nu willen we via een eenvoudige regeling stimuleren dat een eigenaar zes jaar vooruitkijkt bij het onderhouden van zijn pand. Je moet de verantwoordelijkheid bij de eigenaar neerleggen. Die moet zorgen dat hij kwaliteit inhuurt bij het maken en uitvoeren van een instandhoudingsplan. En het Rijk moet dat stimuleren met subsidies. En als het enigszins kan niet met al te veel strikte regels, als we de borging van de kwaliteit maar kunnen regelen.'

Hoe gaat het Rijk dat doen?

Jos Bazelmans: 'Behalve de gemeente en de eigenaar staan de ambachtslieden die de restauraties uitvoeren en het onderhoud plegen het dichtst bij de monumenten

zelf. Het Rijk moet ervoor zorgen dat zij zich collectief voor kwaliteit verantwoordelijk voelen. Via een systeem van kwaliteitszorg. We beginnen daarin niet met een tabula rasa. Al twintig jaar geleden zijn de architecten met een erkenningsregeling begonnen. Het belangrijkste dat wij willen bereiken is dat de erkenningsregelingen bij de verschillende ambachten in de hele keten in samenhang functioneren. De branches zelf bepalen hun normen vanuit de restauratiepraktijk. Het moet straks voor de eigenaar klip en klaar zijn waar hij terecht kan als hij met respect voor de cultuurhistorie sober, doelmatig en duurzaam wil restaureren of in stand houden. De eigenaar kan straks bedrijven vinden die aan die criteria voldoen. Als Rijksdienst geven wij zo het vertrouwen aan de eigenaar en de gemeente en de ambachtsman. Wij vertrouwen er dan op dat de eigenaar weet welke opdracht hij moet formuleren. Dat de gemeente dan de kennis heeft om de aanvraag voor de wijzigingen aan het monument te beoordelen. En dat de glazenier, smid of aannemer zich aan de erkenningsregeling houdt.'

Jan van de Voorde: 'Het *Besluit rijkssubsidiering instandhouding monumenten* moet straks gepaard gaan met kwaliteit. Voortaan moeten we er op kunnen vertrouwen dat het goed gaat. Als een plan van een erkend architect uitgevoerd wordt door gecertificeerde aannemers en onderaannemers, dan voorkomen we dat er verkeerde handen aan onze rijksmonumenten zitten.'

Wanneer merkt de eigenaar dit?

Jan van de Voorde: 'De Rijksdienst werkt nu volop aan de aanpassing van het *Besluit rijkssubsidiering instandhouding monumenten*. Op 1 januari 2011 moet die nieuwe regeling van start gaan. Subsidies kunnen dan op een nieuwe manier aangevraagd worden. En de Rijksdienst behandelt die dan op een nieuwe manier.'

Jan de Jong: 'We gaan nu al in de geest van de modernisering werken, maar de wetten zullen in 2011 door de Tweede en Eerste Kamer gaan. Dan zijn ze van kracht.'

Wat verandert er aan de subsidies?

Jan van de Voorde: 'De afgelopen negen jaar hebben we met incidenteel geld gerestaureerd, elk jaar weer met grote bijdragen van het kabinet. Elke keer andere bedragen, andere regelingen, andere soorten monumenten. Nu gaan we toe naar een structureel restauratiebudget. Structureel komt er per jaar 16 miljoen euro extra voor restauraties beschikbaar. En voor de komende twee jaar komt daar nog 23 miljoen bij. Monumenten die gerestaureerd zijn, moeten we in goede staat houden via een eenvoudige instandhoudingsregeling.'

En de monumenten zelf? Komen die er beter af?

Jan van de Voorde: 'Absoluut. Ook groen erfgoed en archeologische monumenten nemen we mee in de subsidiëring. Straks vallen alle rijksmonumenten behalve woonhuizen in de subsidieregeling.

We hebben de afgelopen jaren geld gegeven voor het restaureren van specifiek orgels, specifiek molens, specifiek boerderijen en cetera. We praten over een kleine markt. Er werken 400.000 mensen in de bouw. Slechts één procent daarvan werkt in de restauratiesector. Dat zijn zo'n 4.000 arbeidsplaatsen. Dat zijn vooral aannemers, en daarnaast ook kleine groepen orgelbouwers, molenmakers, natuursteenbedrijven, beeldhouwers en zo. Die kwetsbare groepen hebben we structureel van werk voorzien. Het is verstandig om dat te blijven doen, om de kwaliteit vast te houden. Die goede aanzet voor een bepaalde zekerheid in de markt moeten we doorzetten. Bijvoorbeeld door aan te kondigen dat we in de komende tien jaar minstens in twee jaren die specifieke monumenten honoreren. Als je in 2010 veel molens restaureert, dan kun je meteen aankondigen dat je in 2020 nog een keer zo'n molenoperatie uitvoert. Dan heeft de molensector weer enkele jaren werk.'

Hoe komt het Rijk de eigenaar van een monument tegemoet?

Jan de Jong: 'Voor kleine ingrepen hoef je voortaan geen vergunning meer aan te vragen. Institutionele eigenaren hebben kennis en competentie om goed met monumenten om te gaan. Daarom willen we ze meer flexibiliteit geven in de

instandhoudingsregeling. We willen eigenaren meer met kennis faciliteren. We willen het aanvragen van subsidie vereenvoudigen. En ze krijgen iets te zeggen over de omgeving waar hun monument in staat. We waren laatst in een fraai zeventiende-eeuws kasteel bij Ridderkerk. De eigenaresse was aangeslagen en verdrietig dat er vlakbij hoogbouw komt. Voortaan zullen in dat soort gevallen eigenaren een sterkere poot hebben om op te staan.'

Gaat de Monumentenwet nu ook vervallen?

Jan de Jong: 'Nee, dat is niet aan de orde. Dat kan op termijn gebeuren. Als hij zo goed in de ruimtelijke ordening zit, dan zou je in theorie geen *Monumentenwet* meer nodig hebben. Maar alle bestaande beschermingen blijven nu gehandhaafd.'

Zal er geen verschil meer zijn tussen monumenten en andere historische gebouwen?

Jan de Jong: 'Voor de emotie maakt het niet uit of een bouwwerk beschermd is of niet. Soms hebben we die bescherming als uiterste noodzaak nodig om een gebouw te behouden. Maar eigenlijk is dat achteraf reageren in plaats van dat je al eerder nadenkt wat de belangrijke dingen in je omgeving zijn waar je iets mee zou kunnen doen.'

Gaat de Rijksdienst voortaan over de hele historische omgeving in plaats van slechts over de rijksmonumenten? Of was dat al zo?

Cees van 't Veen: 'Wij gaan over de integrale historische omgeving, maar met een duidelijk accent op de rijksmonumenten. Wij richten ons op het nationale culturele erfgoed.'

Dirk Houtgraaf: 'Een rijksmonument bestaat bij de gratie van een context. Die context moet je ook kennen, want anders kun je het monument niet waarderen. Anders heeft het geen betekenis. Stads- en streekverhalen horen daar bijvoorbeeld ook bij, net als streekgerechten. De Rijksdienst probeert die context aan elkaar te knopen, met andere organisaties. Want $1 + 1 = 3$. Met elkaar stel je meer voor. In je eentje ga je sneller, maar met z'n allen kom je verder.'

Jos Bazelmans: 'De klassieke monumentenzorg was defensief van

karakter.

De beweging die wij als dienst maken is van defensief naar offensief. Van strijd naar samenwerking. In de twintigste eeuw hebben we strijd geleverd om historische panden overeind te houden die afgebroken dreigden te worden door stadsontwikkeling. Nu gaat het nog steeds om ontwikkelingen die bedreigend kunnen zijn voor het historische karakter van de omgeving, maar daarbij redeneren we niet meer vanuit het monumentenbestand. Nee, we kijken nu naar de majeure ontwikkelingen die tot 2050 in Nederland plaats zullen vinden. Als kennisinstituut bewegen we van gericht zijn op aparte bouwwerken naar een generiek niveau. Niet het ene individuele geval na het andere behandelen, maar we moeten kijken naar groepen historische bebouwing als geheel. Van casus naar overzicht. Daarom hecht ik ook zo'n belang aan de *Erfgoedbalans*, waarin wij dat overzicht bieden. Zo kunnen we anticiperen op het aanbieden van kennis, op het creëren van de juiste netwerken en op het creëren van de juiste procedures. Van reactief naar proactief.'

De plannen zijn tevens ondertekend door LNV en VROM. Wat zal er in samenspraak met die andere ministeries gebeuren?

Jan de Jong: 'Naast de inbedding van de cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening, gaan we samen een rijksstructuurvisie voor de cultuurhistorie maken. Het landelijke gebied is bijvoorbeeld een belangrijke overlap.'

Jos Bazelmans: 'Ik ben erg benieuwd naar wat wij in de structuurvisie zullen zetten. Want daarin gaan wij specifiek zeggen wat wij wel en niet belangrijk vinden.'

Dirk Snoodijk is eindredacteur bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, d.snoodijk@cultureelerfgoed.nl.

De moderniseringsplannen zijn in een boekje verschenen: 'Beleidsbrief modernisering monumentenzorg'. Gratis te verkrijgen via info@cultureelerfgoed.nl.

Het portiersgebouw van ijzergieterij Diepenbrock & Reigers in Ulfthoef heeft sinds kort flink wat andere functies

